

ROMANIA AND AUSTRO-HUNGARY: DIPLOMATIC RELATIONS IN THE NEW STAGE OF THE "ORIENTAL ISSUE"

Diana-Maria Dăian

PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The following research aims to emphasize the nature of the relations between the Austro-Hungarian monarchy and Romania during 1875-1880, when the monarchy assumed predominantly the role of intermediary between the other powers and our country. This fact was due to the exigences expressed by the govern of Bucharest, but also to its own initiative, generated by economic, commercial and political interests. The diplomatic actions initiated by the Romanian govern and resulting in the commercial convention represented only the first phase in gaining the support of the dualist monarchy for the independence of the Romanian state. The second phase was represented by the Conference of Berlin, which by its decisions, generated a new order in the system of the international relations. In the context of obtaining the independence, Romania would try to come even closer to the Austro-Hungarian monarchy, guided by the purpose of achieving the recognition of its independence by the other powers as a result of the Austrian intervention. One must admit the fact that the Romanian state managed to achieve its fundamental goal-the proclamation and the recognition of the state independence with the Austro-Hungarian support-but we do not have to ignore one important aspect: along with its measures, the monarchy did not neglect its own purposes, we mean according its support so as to gain more advantages.

Keywords: Romania, Austro-Hungarian monarchy, international relations, "The Oriental crisis", commercial convention

Una dintre cele mai importante perioade din punct de vedere diplomatic, având consecințe fundamentale și asupra politicii externe a României, este cea reprezentată de ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. „Ea a însumat un număr considerabil de probleme internaționale, dintre care s-a detașat între anii 1875-1878 noua etapă a problemei orientale”¹. Zona de sud-est a Europei, care a constituit încă din cele mai vechi timpuri punctul de confluență al principalelor căi de comunicație dintre Asia și Europa, dar și al curenților de populație dintre aceste două continente, a reținut dintotdeauna atenția statelor europene, cu predilecție în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. „Prin poziția noastră geografică, ne găseam și noi în sfera de interese a Marilor Puteri, care, în genere, erau dominate de tendințe imperialiste și nu de idei largi și generoase”².

În această ordine de idei, noua etapă a crizei orientale (1875-1878) nu s-a declanșat în mod spontan, fără a avea precedente politice și diplomatice bine definite; unul dintre acestea este modificarea făcută în anii 1870-1871 a unora dintre prevederile tratatului de pace de la Paris (1856). „Mișcarea de eliberare națională a popoarelor asuprite de turci a luat amploare, făcând dominația otomană tot mai precară; pe fondul general al succeselor realizate până acum, crearea principatelor Serbiei și Muntenegrului, a regatului Greciei și a principatului României, mișcările

¹ Ion Agrigoroaiei, *România în relațiile internaționale. 1699-1939*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 255.

² Emil Diaconescu, *România la Congresul de la Berlin*, Institutul de Arte Grafice „Brawo”, Iași, 1939, p. 3.

din Balcani mai ales, au făcut ca dificultățile să fie și mai mari”³. Totodată, în calcul intrau dificultăți și de altă factură. Subordonarea pieței otomane față de capitalul englez și francez a determinat dependența Turciei față de puterile apusene; altfel spus, problema orientală era mult mai monitorizată de marile puteri apusene, întrucât interesele lor economice și comerciale vizau obținerea unor avantaje în Imperiul Otoman.

Această etapă a problemei orientale debutează în vara anului 1875, unde „la început în Herțegovina și apoi în Bosnia, izbucnește o răscoală a populației creștine împotriva opresiunii feudale absolutiste a turcilor”⁴. Scopul principal al răscoalei era abolirea relațiilor feudale, cu toate asupririle presupuse de acestea, precum și proclamarea egalității naționale și religioase. „Izbucnită pe fondul crizei interne acute a Imperiului Otoman, răscoala a fost un adevărat semnal de alarmă pentru întreaga Peninsulă Balcanică; încă de la început răsculații au beneficiat de sprijinul detașamentelor de voluntari venite din Serbia, Muntenegru și alte părți”⁵. Istoricul român Nicolae Iorga era de părere că întreaga mișcare ar fi fost provocată de către Austro-Ungaria, întrucât urmărea, în urma înfrângerilor suferite în anii 1859 și 1866, „să se substituie influenței ruse asupra slavilor din Imperiul Otoman, rezervând pentru Imperiul Habsburgic Peninsula Balcanică”⁶. În timp ce Marile Puteri încercau să soluționeze criza urmărindu-și fiecare propriile interese, Peninsula Balcanică era teatrul unor noi evenimente. Astfel, în luna aprilie a anului 1876 a avut loc o puternică răscoală a poporului bulgar. „La 6 mai, pe străzile orașului Salonic au fost omorâți consulul Franței și al Germaniei, tot în luna mai are loc înlăturarea marelui vizir Mahmud-Nedim-pașa, partizanul influenței ruse în Imperiul Otoman, iar la sfârșitul lunii sultanul Abdul Aziz este înlăturat de pe tron”⁷. Evenimentele continuă însă să ia amploare după ce în luna iunie a anului 1876, Serbia și Muntenegru declară război Porții.

Datorită poziției sale față de sud-estul Europei, poziție dominantă și strategică, România a atras un mare interes din partea marilor puteri atunci când se aducea în discuție problema orientală. „Redeschiderea problemei orientale prin răscoalele din Bosnia și Herțegovina în anul 1875 și ascuțirea luptei de eliberare a popoarelor din Balcani și a contradicțiilor dintre Marile Puteri generate de interesele lor deosebite în această regiune a Europei”⁸ au plasat țara noastră într-o conjunctură care a obligat-o să-și precizeze atitudinea față de evenimentele din Balcani și să decidă asupra politicii externe pe care urma să o adopte. Într-o situație internațională atât de complicată, a fost foarte greu pentru un stat mic să aleagă într-un timp scurt cea mai bună soluție. Guvernul român a declarat, încă de la începutul crizei, starea de neutralitate; condiția invocată era respectarea integrității teritoriului țării. Totodată, s-a încercat, pe căi diplomatice, să se obțină o asigurare precisă privind izbucnirea unui nou conflict; teama de a nu vedea țara transformată în teatru de război a mobilizat diplomația română în eforturile ei pentru a convinge puterile garante că aceasta n-ar fi nici în avantajul lor.⁹ De asemenea, România a mai luat în considerare un aspect important: întrucât lupta ei se integra luptei generale antiotomane, ea nu putea provoca o ruptură, drept pentru care cea mai bună soluție era menținerea neutralității. În argumentarea acestei poziții, ministrul de externe Ion Bălăceanu afirma că „interesul țării o obliga să rămână doar < un

³ Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 255.

⁴ Nicolae Ciachir, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947)*, Editura Oscar Print, București, 1998, p. 173.

⁵ Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 256.

⁶ Nicolae Ciachir, *Marile Puteri și România (1856-1947)*, Editura Albatros, București, 1996, p. 72.

⁷ Idem, *Istoria relațiilor internaționale...*, p. 174.

⁸ Idem, *Războiul pentru independența României în contextul european (1875-1878)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 144.

⁹ Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 264.

observator> al evenimentelor de la sud de Dunăre, în ciuda simpatiei pentru coreligionarii creștini”¹⁰. Răscoala bulgară izbucnită în luna aprilie a anului 1876 a pus sub semnul întrebării politica de neutralitate a României, dat fiind faptul că relațiile de colaborare cu revoluționarii bulgari rămăseseră încă puternice; „în ciuda valului de repulsie publică față de oprimarea barbară a bulgarilor de către turci, guvernul român nu a renunțat la politica sa oficială de neutralitate, dar a permis în mod tacit revoluționarilor bulgari să folosească teritoriul român ca bază pentru incursiunile lor armate peste Dunăre”¹¹.

De cealaltă parte, problema orientală a impulsionat România spre realizarea obiectivelor sale principale: obținerea suveranității depline, proclamarea independenței de stat, prin înlăturarea pe calea armelor a dominației otomane. Indiferent care ar fi fost dificultățile întâmpinate din partea vecinilor ori din partea altor puteri mai îndepărtate, pentru politicienii români era evident că nu se putea declanșa lupta pentru obținerea independenței, fără a nu lua în considerare soarta fraților de peste Carpați și, mai cu seamă, tactul și diplomația ce trebuiau dovedite pentru asigurarea Austro- Ungariei că nu este cazul să-și facă probleme din cauza unei României independente¹². Asemenea tendințe încep să se contureze din anul 1873, mai exact, după numirea în funcția de ministru de externe a lui Vasile Boerescu și ca agent diplomatic la Viena a lui Gheorghe Costaforu. Una dintre sarcinile principale care i-au fost încredințate lui Gheorghe Costaforu a fost organizarea participării României la expoziția universală ce avea să se deschidă în capitala Austriei la 1 mai 1873. Invitația adresată României de a participa la această expoziție a fost interpretată de guvernul român ca un gest amical al guvernului de la Viena, „fiindcă ea nu s-a făcut prin intermediul Ministerului de Externe otoman, ci direct prin agentul austriac de la București, baronul Schlechte”¹³. „După închiderea expoziției, la 10 noiembrie 1873, guvernul austriac, dorind a da relațiilor comerciale cu România <o dezvoltare imensă>, a intervenit la București pentru a-i fi cedate în scopuri de studiu și reclamă o parte din colecțiile prezentate la expoziție”¹⁴.

Expoziția de la Viena a fost folosită de către guvernul român cu dublu scop: pe de o parte, pentru a demonstra potențialul și calitatea produselor românești, iar pe de altă parte, pentru a sonda cercurile conducătoare ale Austro-Ungariei asupra atitudinii adoptate în privința proclamării independenței României. „Costaforu tatonase terenul chiar de la primul contact cu contele Andrassy, dar își dăduse repede seama de puțina simpatie a cancelarului austro-ungar pentru un asemenea proiect; constatarea făcută l-a determinat să adopte în această privință o atitudine de prudență, punându-și speranțele în eficacitatea unei acțiuni de persuasiune, urmată cu multă meticulozitate și răbdare”¹⁵. Spre deosebire de Costaforu, domnitorul și cei doi miniștri care l-au însoțit la Viena se arătară mult mai îndrăzneți. „Boerescu și Mavrogheni, hotărâți să obțină cu orice preț concursul Austro-Ungariei, propuseră atunci lui Andrassy încheierea unei convenții comerciale prin care produsele agricole de export ale României să fie oferite acesteia, asigurându-se totodată un larg debușeu pentru produsele industriale austro-ungare; în fața acestei ispititoare oferte, cancelarul deveni mai concesiv, asigurând pe cei doi miniștri că, indiferent de raporturile României cu Poarta, el va susține și semna convenția propusă de ei”¹⁶. Sarcina de a purta tratativele diplomatice în vederea încheierii convenției comerciale a fost încredințată lui

¹⁰ Keith Hitchins, *România*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 55.

¹¹ *Ibidem*, p. 56.

¹² Corneliu-Mihail Lungu, *Relațiile româno-austro-ungare*, Editura Silex, București, 2002, p. 53.

¹³ *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, Editura Politică, București, 1967, p. 174.

¹⁴ *Ibidem*, p. 175.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

Costaforu, dar aceste tratative au fost îngreunate din cauza circulării Turciei adresate în 1873 marilor puteri, prin care României se interzicea semnarea unor astfel de convenții; argumentul principal înaintat de Poartă consta în faptul că recunoașterea independenței economice a statului român nu făcea decât să accelereze proclamarea independenței sale politice. Cu toate acestea, asigurarea dată de către cancelarul Andrassy a încurajat guvernul român în politica sa de rezistență în fața Porții Otomane. „La 22 iunie/ 4 iulie 1874, Boerescu trimitea astfel lui Costaforu textul proiectului de convenție și îi cerea să intervină pentru începerea cât mai grabnică a tratatelor; graba lui Boerescu se explica prin dorința acestuia de a încheia convenția cu Austro-Ungaria până la data de 29 aprilie 1875, când expirau tratatele comerciale ale Turciei cu Franța și Anglia, tratate care se refereau și la România, guvernul român voind astfel să pună Poarta în fața unui fapt împlinit, spre a se putea eschiva pe această cale de la obligațiile anterioare”¹⁷. Deși era hotărât să semneze convenția propusă de statul român, Andrassy voia totuși ca înainte de a începe tratativele oficiale cu guvernul de la București, să obțină acordul Turciei în privința dreptului României de a încheia astfel de convenții, drept pe care cancelarul austro-ungar îl voia confirmat și de la celelalte puteri. „La 23 iunie/5 iulie 1874, agentul României la Constantinopol, generalul Ioan Ghica, raporta guvernului român că ambasadorul Austro-Ungariei pe lângă Poartă, contele Zichy, îi comunicase în ajun că, potrivit instrucțiunilor primite de la Viena, informase guvernul otoman de intențiile guvernului său, motivându-le prin prevederile tratatului de la Paris din 1858; punctul de vedere al guvernului austro-ungar a fost acceptat și de către cabinetele de la Berlin și Petersburg, așa încât la 5 octombrie 1874 cele trei puteri comunica Turciei că ele se cred în drept a încheia cu principatele vasale Porții convențiuni directe și speciale de vamă, de tranzit și de comerț”¹⁸. O puternică opoziție relativă la intențiile Austro-Ungariei s-a manifestat din partea Angliei, întrucât semnarea unei astfel de convenții cu guvernul de la București însemna, în fond, recunoașterea emancipării României, emancipare ce devenea primejdioasă pentru menținerea integrității Imperiului Otoman. Aceeași atitudine a adoptat-o și ambasadorul Turciei la Viena, care a întreprins un demers stăruitor pe lângă cancelar pentru a-l determina să renunțe la susținerea dreptului României de a semna convenția proiectată. „Ambilor ambasadori, raporta la București Costaforu, Andrassy le-a răspuns că, având și asentimentul Rusiei și Germaniei, el va rămâne nestrămutat în hotărârea sa și că este convins de dreptul ce-l are România de a încheia tratate comerciale”¹⁹.

Poziția fermă adoptată de Andrassy cu privire la convenția comercială cu România nu-l împiedica însă, având în vedere vechiul obiectiv austriac de impunere a dominației asupra Dunării, să negocieze și să semneze în același timp, ignorând guvernul român, o convenție cu Turcia privitoare la lucrările de la gurile Dunării; convenția austro-turcă a provocat o puternică reacție de indignare la București, Vasile Boerescu cerând lui Costaforu să arate guvernului austriac că „noi nu vom recunoaște pe nimeni în drept a trata pentru noi și în numele nostru și nu va fi obligatoriu pentru noi nici un act privitor la suveranitatea noastră teritorială care s-ar face fără consimțământul nostru”²⁰. Protestul român nu a permis punerea în aplicare a convenției încheiate.

Textul convenției comerciale cu România, având la bază proiectul alcătuit de Vasile Boerescu și retușat pe baza observațiilor personale ale contelui Andrassy, a fost discutat în zilele de 18 februarie/2 martie-21 februarie/5 martie 1875 de către o comisie ai cărei membri erau

¹⁷ *Ibidem*, p. 176.

¹⁸ *Reprezentanțele diplomatice ale României...*, pp. 176-177.

¹⁹ *Ibidem*, p. 177.

²⁰ *Ibidem*, p. 178.

agentul român, trei delegați ai guvernului austriac reprezentând ministerele de Externe, Finanțe și Comerț, și un delegat al Ministerului de Comerț de la Budapesta; la cererea acestuia din urmă, pentru a nu fi lezate interesele producătorilor maghiari, în convenție a fost inserat un paragraf prin care se prevedea că cerealele românești nu vor avea pe teritoriul Ungariei decât dreptul de tranzit, desfacerea lor urmând a se face doar pe teritoriul Austro-Ungariei.²¹ În cele din urmă, Gheorghe Costaforu a fost autorizat să definitiveze și să semneze convenția comercială. „Înainte de semnare, la 28 mai, guvernul austriac se hotărî însă, ceea ce până atunci refuzase în mod constant, să recunoască agenției române caracterul de agenție diplomatică oficială, asimilând-o astfel, din punctul de vedere al protocolului, cu reprezentanțele diplomatice ale tuturor celorlalte state recunoscute de Austro-Ungaria”²².

La data de 4 iulie 1875 s-a procedat la semnarea convenției. Din partea Austro-Ungariei, ea a fost semnată de însuși contele Gyula Andrassy; aplicându-se principiul națiunii celei mai favorizate, monarhia bicefală obținea, prin convenția pe timp de zece ani, largi posibilități de plasare a produselor sale industriale, dar în același timp, absorbea și exportul de animale și cereale al României. Cele două tabele anexate convenției stabileau mărfurile avute în vedere de ambele părți-mașini, produse chimice, articole industriale de consum, cărbuni, petrol etc., precum și taxele vamale stabilite, care reprezentau 7,5% *ad valorem*; pentru mărfurile neincluse în tabele era percepută o taxă de 7%; tranzitul mărfurilor din ambele țări era scutit de taxe vamale, scutire de care beneficiau și cerealele, respectiv vitele din România exportate în Austro-Ungaria; de asemenea, convenția stipula pentru companiile de navigație româno-austro-ungare dreptul de a achiziționa în porturi terenuri pentru întreținerea birourilor, a atelierelor, a magaziiilor și a antrepozitelor necesare.²³ Prevederile statuau, așadar, „libertatea de comerț și navigație pentru supușii celor două țări pe teritoriile statelor contractante, fără a fi impuși la impozite și taxe mai ridicate decât acelea percepute de la naționali; părțile contractante nu vor introduce prohibiții în comerțul reciproc al supușilor, exceptându-se de la aceasta tutunul, sarea, armele, praful de pușcă și munițiile de război; mărfurile de orice natură provenind din unul sau din cele două teritorii sau cu destinație spre una din părțile contractante erau reciproc scutite de orice drept de tranzit; cele două state se angajau să concentreze în aceeași localitate birourile de vamă stabilite pe frontieră, cu scopul ca operațiunile vamale prilejuite de trecerea mărfurilor dintr-un teritoriu în altul să se poată efectua simultan; până în momentul redactării regulamentului de navigație sau de poliție fluvială pe Dunăre, legile promulgate de fiecare din cele două state urmau să fie combinate pe baza unei înțelegeri și în interesul dezvoltării navigației pe Dunăre”²⁴.

Convenția comercială româno-austro-ungară a avut o importanță politică de necontestat; aceasta a deschis calea încheierii unei convenții similare cu Rusia în 1876 și a unor acorduri cu Franța, Italia, Anglia, Olanda și Elveția, iar în anul 1877 cu Belgia. Totodată, în anul 1877 era încheiată o convenție identică și cu Germania; drumul spre proclamarea independenței de stat a României era astfel larg deschis. Cu toate acestea, analizele economice au relevat faptul că această convenție a avut urmări dezastruoase pentru țara noastră; convenția încălca flagrant politica de ocrotire a industriei românești inițiată de grupările politice burgheze care în 1874 reușiseră să impună guvernului votarea unei legi pentru protecția unor produse naționale, „impunând pentru mărfurile similare importate o taxă vamală care se ridica până la 25% din

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, pp. 178-179.

²³ *Ibidem*, p. 179.

²⁴ Ion Ionașcu, *Relațiile internaționale ale României în documente (1386-1900)*, Editura Politică, București, 1971, p. 377.

valoarea lor”²⁵. Taxele vamale stabilite prin convenție dădeau o lovitură grea industriei românești, împiedicând dezvoltarea și consolidarea acesteia. S-a ajuns, în cele din urmă, la inundarea pieței României cu fabricate din Austro-Ungaria, care concureau, în condiții inegale, produsele industriei prelucrătoare și mai ales pe cele ale atelierelor meșteșugărești din România. Drept urmare, la adresa convenției au fost aduse critici vehemente, născându-se una dintre cele mai mari dispute ale lumii politice și economice a timpului, între adepții liberului schimb în comerțul exterior și cei ai protecționismului. Adepții liberului schimb în comerțul exterior aduceau în sprijinul poziției lor argumente politice, între care recunoașterea de către Austro-Ungaria a autonomiei României, dar și argumente economice, stipulate în Convenție, între care ușurarea, prin scutirea de taxe vamale, a exporturilor de cereale, animale și produse animaliere din România în Austro-Ungaria și a importurilor în România din Austro-Ungaria a produselor industriale, prin scutirea de taxe vamale, ca, de exemplu, la mașini, cărbuni, petrol, produse chimice, sau taxe vamale reduse la produse industriale de larg consum, scutirea de orice taxă vamală a tranzitului mărfurilor românești prin Austro-Ungaria și a celor austro-ungare prin România, posibilitatea pentru companiile de navigație române și austro-ungare de a obține în porturi terenurile necesare pentru amplasarea de birouri, ateliere, magazii, cu respectarea legilor în vigoare ale fiecărei țări; toate acestea, argumentau susținătorii Convenției, favorizează dezvoltarea comerțului exterior și, prin aceasta, și dezvoltarea economiei moderne în România.²⁶ Cei care criticau Convenția au intuit de la început efectele negative pe care aplicarea ei le va avea pentru economia României, îndeosebi pentru dezvoltarea industrială și chiar exportul ei pe piața austro-ungară.²⁷ Votarea convenției s-a făcut, totuși, cu o mare majoritate, întrucât Camera a văzut în acest act un pas esențial în recunoașterea independenței totale a României, convenția fiind promulgată în anul 1876. După cucerirea independenței de stat, nemulțumirile față de Convenția din 1875 cu Austro-Ungaria, au început să se manifeste tot mai pregnant; nu numai reprezentanții industriei din țară protestau, dar și intelectuali români de seamă, precum B. P. Hasdeu, P. S. Aurelian, A. D. Xenopol etc. Ca urmare, în 1886 Convenția a fost denunțată.²⁸

Dacă cel mai important rezultat al activității diplomatice românești desfășurate pe parcursul anului 1875 a fost reprezentat de încheierea convenției comerciale cu Austro-Ungaria ale cărei prevederi și urmări au fost analizate în paragrafele anterioare, în cursul anului 1876, se poate afirma că activitatea diplomatică a țării noastre nu a adus rezultatele scontate, în ciuda tuturor demersurilor întreprinse. Cu toate acestea, toate discuțiile diplomatice din anul 1876 demonstrează existența unei situații internaționale deosebite pentru România. „Cert este faptul că, în pofida declarațiilor mai mult sau mai puțin diplomatice, guvernul austro-ungar urmărea cu toată atenția situația politică din România, precum și acțiunile întreprinse de ea pe fondul evenimentelor desfășurate, îndeosebi, în Peninsula Balcanică; dată fiind importanța covârșitoare a rolului pe care Austro-Ungaria îl atribuia României în planurile sale, guvernul dualist a privit de la bun început, cu maximă concentrare, atât poziția de neutralitate, cât mai cu seamă, măsurile de ordin militar, fie că erau destinate propriei pregătiri, fie că se refereau la ajutorul acordat transportului de arme, cu destinația Serbia”²⁹. Referitor la poziția oficială a monarhiei bicefale față de neutralitate, față de independență și față de celelalte probleme românești, mult mai semnificativ este răspunsul pe care îl dă contele Gyula Andrassy, la data de 5 decembrie 1876, la

²⁵ *Reprezentanțele diplomatice ale României...*, p. 180.

²⁶ Maria Mureșan, Dumitru Mureșan, *Istoria economiei*, Editura Economică, București, 1998, p. 110.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ N.N. Constantinescu, *Istoria economică a României*, vol. I, ediția a II-a, Editura Economică, București, 1998, p. 327.

²⁹ Corneliu-Mihail Lungu, *op. cit.*, pp. 57-58.

o scrisoare ce-i fusese adresată de către Ministerul de Externe Român; „de la bun început, el declara că, Austro-Ungariei nu-i revenea sarcina de a <desemna României o linie de purtare>, singura lor angajare rezumând-o la călăuzirea atitudinii ce ar trebui să o adopte”³⁰.

Până la sfârșitul anului 1876, se conturează și taberele angajate în rezolvarea problemei orientale, impunându-se tot mai pregnant soluția războiului. Din acest punct de vedere, anul 1877 a început sub semnul pregătirii diplomatice a războiului; interesată în acest fel de soluționare a problemei orientale, Rusia a obținut semnarea a două acorduri. Primul, cel de la 3/15 ianuarie 1877, a fost un acord bilateral între ea și Austro-Ungaria și prevedea modalități concrete de aplicare a înțelegerii de la Reichstadt (1876). Esențial, în acest acord, era faptul că Rusia se asigura de neutralitatea Austriei în schimbul anexării de către aceasta a Bosniei și Herțegovinei. Guvernul vienez accepta, de asemenea, toate modificările cerute de Petersburg, în mod special luarea Basarabiei de la România. Acordul a fost considerat mulțumitor și pentru faptul că Rusia obținea dreptul de a cuprinde în raza acțiunii sale militare România și Bulgaria.³¹ Cu toate precauțiile luate, războiul nu a izbucnit la începutul anului 1877, întrucât Rusia nu a avut curajul să-l înceapă; aceasta a continuat pregătirile diplomatice, nefiind sigură de atitudinea adoptată de către Germania, respectiv Austro-Ungaria. Mai mult, Rusia se temea și de o confruntare cu Anglia, în condițiile în care Anglia ar fi trimis trupe pentru a sprijini Poarta. Soluția la care recurge Rusia este prudența maximă; din acest motiv, diplomația rusă a recurs la strategii inteligente: a încercat să creeze un cadru internațional favorabil și să se asigure de neintervenția celorlalte mari puteri.

„Asigurată pe plan internațional, având garanția neutralității Austro-Ungariei și asentimentul celorlalte puteri, Rusia a început războiul”³². În aceste circumstanțe, diplomația românească a reluat demersurile pentru atingerea obiectivului fundamental: proclamarea independenței de stat. Dat fiind contextul internațional, diplomația românească a considerat că independența prin forța armelor nu se putea realiza, datorită raportului de forțe dintre țara noastră și Imperiul Otoman, decât cu sprijinul unei mari puteri, în principal al Rusiei, și în alianță cu celelalte state din sud-estul Europei.³³ Adoptând această politică, guvernul român a încheiat la data de 4 aprilie 1877 la București, cu doar câteva zile înainte de începerea ostilităților propriuzise, convenția româno-rusă referitoare la trecerea trupelor rusești pe teritoriul țării noastre; în urma acestei convenții, prin măsurile și posibilitățile oferite armatei rusești de a trece nestingherită prin România, țara noastră s-a angajat activ în desfășurarea evenimentelor din Balcani, ajungându-se în final la o stare de război cu Poarta.

„La 27 aprilie, armatele Rusiei intrară în țară, iar la 9 mai s-a proclamat independența României. În Austro-Ungaria, vestea a fost primită cu sentimente și reacții diferite: binevoitoare de către Andrassy la Viena, puternic ostile la Budapesta de către guvernul maghiar prezidat de contele Kalman Tisza”³⁴. Adevăratele obiective și reala natură a raporturilor româno-austro-ungare sunt puse în evidență de numeroase documente, între care, conținând informații importante, trebuie menționat un raport trimis de Ion Bălăceanu, din Viena, chiar în ziua de 9 mai 1877.³⁵ În legătură cu rolul determinant pe care monarhia bicefală îl putea avea asupra evoluțiilor viitoare ale României, Ion Bălăceanu opta pentru a se da dovadă de un tact deosebit în relațiile cu Andrassy, întrucât el putea fi primul care va recunoaște independența țării noastre. În caz

³⁰ *Ibidem*, p. 60.

³¹ Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 268.

³² *Ibidem*, p. 270.

³³ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, pp. 176-177.

³⁴ *Reprezentanțele diplomatice ale României...*, p. 182.

³⁵ Corneliu-Mihail Lungu, *op. cit.*, p. 61.

contrar, se putea pierde acest important sprijin. Alte aspecte sunt puse în lumină și de raportul diplomatic din 18 mai 1877, „anume că declararea independenței noastre era prevăzută de multă vreme pentru ca să fi produs aici o prea vie impresie”³⁶. În pofida tuturor acestor reacții, diplomația română era interesată dacă Austro-Ungaria avea să ofere sprijinul ei României în cadrul viitorului Congres de pace care se prefigura. „Diplomația românească ajunsese la concluzia că eforturile politicianilor vremii trebuiau îndreptate nu atât în direcția determinării Austro-Ungariei de a recunoaște independența, cât, mai cu seamă, în scopul obținerii sprijinului său, socotit de mare importanță pentru influențarea celorlalte puteri, ceea ce se va dovedi necesar, îndeosebi, după Congresul de la Berlin”³⁷. Cu toate acestea, „nodul gordian al raporturilor româno-austro-ungare”³⁸ era reprezentat de problema emancipării românilor aflați sub stăpânirea dualistă. Pentru limitarea legăturilor permanente dintre români, dar mai ales a puternicei influențe exercitate de evenimentele și pregătirile de război ce aveau loc dincolo de Carpați, autoritățile austro-ungare au apelat la măsuri speciale, atât la nivel militar, cât și la nivel politic sau diplomatic. De exemplu, o atenție deosebită a fost acordată mișcărilor de trupe efectuate în România, precum și pregătirilor pentru trecerea Dunării. „Întreaga evoluție a relațiilor româno-austro-ungare în perioada premergătoare cuceririi independenței a fost marcată, dincolo de interesele economice ale celor două părți, de nuanțele politice, care au gravitat în jurul situației românilor aflați sub stăpânirea monarhiei dualiste. Grijă firească și sprijinul acordat de românii de la est de Carpați fraților lor bănățeni, ardeleni ori bucovineni, au provocat reacții din cele mai dure la Viena și Budapesta, urmările lor afectând relațiile cu România pe tot parcursul evoluției lor”³⁹. În vâltoarea acestor evenimente, ceea ce surprindea consta în faptul că la informarea pe care o face Ion Bălăceanu către guvernul austriac la data de 20 iulie în legătură cu hotărârea guvernului român de a participa la luptele balcanice „pentru ca independența să primească <botezul sângelui>”⁴⁰, Andrassy afirma că Austro-Ungaria nu se opune nici direct, nici indirect, considerând că România a devenit o țară independentă. La doar câteva zile, Andrassy sfătuia ca trecerea Dunării de către trupele române să se facă cu prudență și numai dacă este necesară pentru evoluția evenimentelor.

Interesată din cauza Bosniei și a Herțegovinei, ca Rusia să câștige războiul, Austro-Ungaria nu s-a opus trecerii armatei române peste Dunăre, iar presa austriacă, spre deosebire de cea maghiară, a avut adeseori mențiuni elogioase pentru contribuția ei. După zdrobirea armatei turcești și după începerea tratatelor de armistițiu, Andrassy, în dorința de a-și apropia și mai mult România și de a o sustrage influenței rusești, a fost cel dintâi care a sfătuit guvernul român de a încerca să facă „recunoscută independența sa nu numai ca un fapt împlinit, ci chiar în mod formal, prin modificarea tratatului de la Paris”⁴¹. Andrassy recunoștea totodată și dreptul țării de a lua parte la conferința de pace care va hotărî asupra intereselor românești, considerând că era discutabilă participarea reprezentanților români care nu au fost prezenți la Conferința de la Paris. Aluziile făcute de către Andrassy cu privire la dreptul României de a participa la conferința de pace, ca și cele mai vechi, cu privire la Dobrogea, derivau din aranjamentele anterioare izbucnirii războiului, făcute între guvernele de la Viena și Petersburg prin acordul de la Reichstadt (1876), aranjamente prin care fruntaria de răsărit a României urma să fie modificată, anulându-se

³⁶ Corneliu-Mihail Lungu, *Problema Transilvaniei și relațiile României cu Austro-Ungaria (1876-1886)*, Cluj-Napoca, 1998, p. 105.

³⁷ *Ibidem*, p. 106.

³⁸ *Idem. Relațiile româno-austro-ungare...*, p. 64.

³⁹ *Ibidem*, p. 67.

⁴⁰ *Reprezentanțele diplomatice ale României...*, p. 183.

⁴¹ *Ibidem*, p. 184.

prevederile tratatului de la Paris și oferindu-ni-se în schimb Dobrogea, care era de fapt un vechi teritoriu românesc. Austro-Ungaria ar fi vrut însă, ca noi să respingem aceste aranjamente pentru a provoca astfel dificultăți Rusiei.⁴²

În toiuł tuturor acestor evenimente și ca urmare a insistențelor autorităților țariste, a fost semnat un prim tratat de pace la San Stefano la data de 19 februarie/3 martie 1878, dată festivă în istoria Rusiei moderne, întrucât corespundea zilei urcării pe tron a țarului Alexandru al II-lea. Tratatul de la San Stefano cuprindea un număr de 29 de articole și prevedea recunoașterea independenței României, Serbiei și Muntenegrului, precum și crearea unui mare principat autonom al Bulgariei, cu ieșire la Marea Neagră și la Marea Egee. „Cu toate acestea, documentele timpului arată că dintre statele angrenate în conflict numai Muntenegrul și noul principat autonom bulgar erau mulțumite de stipulațiile tratatului de la San Stefano. România și Serbia, deși li se recunoștea independența de stat, protestează totuși împotriva tratatului, socotind că interesele lor în ansamblu, le-au fost lezate. Grecia era de asemenea profund nemulțumită, deoarece tratatul o ocolise, iar crearea unei Bulgarii mari vecine o socotea o catastrofă”⁴³. La doar trei zile de la semnarea tratatului de la San Stefano, Andrassy a cerut convocarea unui congres european al Marilor Puteri care să revizuiască tratatul inițial. Diplomația vieneză, pe lângă indignarea provocată de nerespectarea înțelegerii secrete de la Budapesta, era deranjată de crearea unui mare stat în Balcani, deoarece acesta i-ar fi afectat interesele în această regiune.⁴⁴ Conducătorii români au fost de acord cu cererea de revizuire a tratatului de la San Stefano; de data aceasta, românii au plecat de pe aceeași poziție cu Austro-Ungaria și cu puterile occidentale.⁴⁵

Se ajungea astfel la convocarea unui congres european pe 13 iunie 1878, la Berlin, sub conducerea lui Bismarck. Participau Rusia și Turcia ca părți beligerante, precum și Anglia, Franța, Germania, Austro-Ungaria.⁴⁶ La data de 19 iunie/1 iulie 1878 era înscrisă discutarea chestiunilor privitoare la România; expunerea punctelor de vedere în legătură cu articolele din tratatul de la San Stefano urma să se facă de către primul-ministru Ion C. Brătianu și de către ministrul de externe Mihail Kogălniceanu. „Cu această ocazie, Mihail Kogălniceanu a prezentat memoriul guvernului român, care cuprindea următoarele cereri: <nici o părticică din teritoriu să nu se dezlipească. România să nu servească armatelor ruse ca drum de trecere. Principatul României, în puterea drepturilor sale seculare, ia din nou în stăpânire insulele Dunării și gurile Dunării, cu Insula Șerpilor. România să primească o despăgubire proporțională cu forțele ce a adus în luptă. Recunoașterea independenței României și declararea neutralității sale”⁴⁷. Ca urmare a dezbaterilor, congresul de la Berlin a decis următoarele: „a confirmat recunoașterea României, Serbiei și Muntenegrului; a acordat Rusiei cele trei județe din Sudul Basarabiei; a hotărât că Dobrogea, insulele din Delta Dunării și Insula Șerpilor revin României; se crea principatul autonom al Bulgariei la nord de Balcani; Bosnia și Herțegovina intrau sub administrarea Austro-Ungariei; Ciprul revenea Angliei; Rusia primea Batumi și alte părți din Caucaz”⁴⁸. Ceea ce este necesar de menționat este faptul că Marile Puteri nu s-au opus recunoașterii independenței României, dar au condiționat-o de aplicarea articolelor 44 și 45 ale tratatului de la Berlin, adică

⁴² *Ibidem*, pp. 184-185.

⁴³ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, pp. 178-179.

⁴⁴ *Idem*, *Marile Puteri și România...*, p. 98.

⁴⁵ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 66.

⁴⁶ Vlad Constantin, *Relațiile internaționale în istoria modernă*, Editura Fundației România de Măine, București, 2001, p. 159.

⁴⁷ Lupu Corvin, *Istoria relațiilor internaționale*, Editura Institutului European, Iași, 2003, pp. 100-101.

⁴⁸ Ion Diaconu, *Relațiile internaționale în epocile modernă și contemporană*, Editura Fundației România de Măine, București, 2008, p. 70.

acordarea drepturilor politice și civile tuturor locuitorilor României, precum și accesul în funcții publice a acestora. Articolul 45 era privitor la schimbările teritoriale cerute de Rusia. În aceste condiții, se poate afirma faptul că tratatul de la Berlin a reprezentat un moment important pentru evoluția relațiilor internaționale, ducând la „o nouă regrupare a statelor europene”⁴⁹.

Având în vedere noua configurație europeană creată de Congresul de la Berlin, era absolut firesc ca diplomația românească să-și concentreze întregul arsenal de mijloace pentru a determina Marile Puteri să recunoască independența.⁵⁰ Reacțiile Marilor Puteri au fost variate. În ceea ce privește monarhia bicefală, guvernul austro-ungar „a hotărât să-și arate <bunăvoința> față de țara noastră și să nu aștepte recunoașterea independenței României până la aplicarea articolelor 44 și 45. Conte de Andrassy l-a înștiințat pe agentul diplomatic român la Viena, Ion Bălăceanu, că guvernul țării sale consideră recunoașterea de către guvernul român a principiului egalității tuturor locuitorilor României și dorința exprimată de guvernul român de a-l aplica cu ajutorul Camerelor, ca temeiuri suficiente pentru a nu mai întârzia recunoașterea independenței României”⁵¹. Se părea că la Viena, lucrurile se desfășurau în conformitate cu dorințele guvernului român. Conte de Andrassy, care considerase inițial chestiunea titlului de „alteță regală” drept „delicată” a decis în cele din urmă să vină în întâmpinarea cererii înaintate de guvernul român. El este cel care îl sfătuiește pe Carol să-și ia printr-un decret titlul de „alteță regală”, titlu pe care urma să-l comunice Puterilor Centrale printr-o notă diplomatică și care urma să fie recunoscut imediat de către Austro-Ungaria. Gestul monarhiei austro-ungare trebuia să demonstreze încă o dată bunăvoința manifestată față de noul stat independent România. Trebuie menționat, totodată, că Austro-Ungaria a fost prima mare putere care, „la 11/23 septembrie 1878, a admis ridicarea agenției române la rangul de legăție, Ion Bălăceanu fiind numit de către domnitorul Carol I ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Viena. La 14/26 octombrie 1878, Ion Bălăceanu anunța în țară că împăratul Austro-Ungariei l-a primit în noua sa calitate, <în felul cel mai grațios și mai binevoitor> și că a lăudat tactul politic de care a dat dovadă guvernul român în ultimele evenimente”⁵². Guvernul austro-ungar l-a înștiințat pe Ion Bălăceanu că la București în postul de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Austro-Ungariei intenționa să-l trimită pe contele Ladislau Hoyos; „la 21 octombrie/2 noiembrie 1878, trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al Austro-Ungariei a fost primit la Palat cu întregul personal al Legăției și a remis lui Carol I scrisorile sale de acreditare în noua sa calitate. În semn de prețuire față de Austro-Ungaria, domnitorul Carol a remis împăratului cea mai înaltă decorație românească-Marea Cruce a Ordinului Steaua României-”⁵³.

În evoluția evenimentelor de după Congresul de la Berlin, prima jumătate a anului 1879 a avut un rol important, în măsura în care au fost reglementate numeroase probleme practice în relațiile româno-austro-ungare. „Este vorba, în primul rând, de lărgirea legăturilor pe căile ferate între cele două țări. În ianuarie 1879 s-a hotărât joncțiunea liniilor ferate româno-austro-ungare pe porțiunea Predeal-Brașov și construcția în comun a gării Predeal”⁵⁴. Noile măsuri avantajau ambele țări, dar mai ales Austro-Ungaria, care își putea trimite cu ușurință pe noi căi produsele

⁴⁹ Emil Diaconescu, *România și Marile Puteri după Congresul de la Berlin până la 1914*, Institutul Grafic „Presa Bună”, Iași, 1937, p. 4.

⁵⁰ Corneliu-Mihail Lungu, *op. cit.*, pp. 115-116.

⁵¹ Gheorghe-Nicolae Cazan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță-1878-1914*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 33.

⁵² Iulian Cârțână, *Relațiile internaționale ale României în epoca modernă*, Editura Cartea Universitară, București, 2006, pp. 233-234.

⁵³ Gheorghe-Nicolae Cazan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 38

⁵⁴ *Ibidem*, p. 38.

sale industriale. Baronul Haymerle și ambasadorul austro-ungar la Paris au intervenit pe lângă guvernul francez în vederea recunoașterii independenței României, dar francezii au respins această intervenție. Totodată, guvernul german a fost iritat de faptul că Italia recunoscuse independența României, luând în considerare modificarea articolului 7 din Constituție. Sub presiunile Marilor Puteri, România cedează și adoptă la data de 26 ianuarie/6 februarie 1880 legea pentru „Cesiunea căilor ferate ale societății acționarilor către statul român”; răscumpărarea căilor ferate s-a făcut în condiții grele pentru țara noastră, suma care trebuia plătită depășind de peste trei ori capitalul investit de acționarii străini. În urma adoptării acestei legi, guvernul român s-a adresat Austro-Ungariei pentru ca aceasta să intervină în vederea recunoașterii independenței României de către guvernele Germaniei, Angliei și Franței; „în textul stabilit în comun al Notei care urma să fie adresată la 20 februarie 1880 guvernului român de către reprezentanții la București ai celor trei puteri occidentale, deși se arăta că guvernele în cauză nu consideră că articolul 7 revizuit al Constituției ar satisface întru totul exigențele articolului 44, se exprima încrederea că guvernul român va da o aplicare liberală articolului 7 și, în consecință, cele trei guverne recunoșteau Principatul României ca un stat independent cu care doreau să intre în raporturi diplomatice normale”⁵⁵. Se poate afirma că din această perioadă începe să se contureze o apropiere politică mai strânsă între România și Austro-Ungaria. Această atitudine adoptată de guvernul austro-ungar poate fi explicată, în primul rând, prin intenția diplomației vieneze de a-și consolida stăpânirea la Dunărea de Jos și de a contracara politica expansionistă a Rusiei în partea de sud-est a Europei. Totodată, atitudinea monarhiei poate fi explicată și prin interesele de natură economică și comercială, piața României jucând un rol important în exportul austro-ungar de produse industriale. Nu în ultimul rând, existau și interese de natură politică, la Viena exploatându-se relațiile tensionate româno-ruse; prin aceasta se urmărea atragerea României de partea monarhiei bicefale cu scopul neutralizării punctului de atracție pe care noul stat independent îl constituia pentru lupta de emancipare a românilor din Imperiul Habsburgic, Transilvania, Banat și Bucovina. Aceste interese politice s-au reflectat și în discuțiile pentru transformarea României în regat; „la Viena, conducătorii austro-ungari au considerat că <momentul nu părea favorabil>. Această rețineră din partea Austro-Ungariei nu-și avea explicația decât în conflictul româno-austro-ungar în chestiunea Dunării și în teama Austro-Ungariei ca nu cumva regatul să întărească forța de atracție a României față de românii din Transilvania, Banat și Bucovina”⁵⁶.

În concluzie, analizând natura relațiilor româno-austro-ungare pe parcursul anilor 1875-1880, se poate observa că Austro-Ungaria și-a asumat cu precădere rolul de mediator între celelalte puteri și România; această postură a fost îndeplinită atât ca urmare a solicitărilor venite din partea guvernului de la București, cât și din proprie inițiativă, determinată de interese de natură economică, comercială sau politică. Acțiunile diplomatice întreprinse de guvernul român și soldate cu încheierea convenției comerciale au reprezentat doar o primă etapă în câștigarea concursului monarhiei dualiste de a sprijini obținerea independenței României. O a doua etapă este marcată de Congresul de la Berlin, care prin prevederile sale, impune o nouă ordine în sistemul relațiilor internaționale. În contextul obținerii independenței, România va încerca o nouă apropiere de Austro-Ungaria, al cărei scop era recunoașterea independenței și de celelalte puteri, la intervenția monarhiei dualiste. Este adevărat că statul român reușește să atingă obiectivul fundamental-proclamarea și recunoașterea independenței de stat cu concursul Austro-Ungariei, dar nu trebuie să ignorăm un aspect: pe tot parcursul demersurilor și intervențiilor întreprinse de

⁵⁵ *Ibidem*, pp. 45-46.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 50.

Austro-Ungaria, monarhia nu a uitat, nici un moment, să urmărească atingerea scopurilor sale, adică în schimbul sprijinului acordat să obțină cât mai multe avantaje.

Bibliografie:

1. *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, București, 1967
2. Agrigoroaiei, Ion, *România în relațiile internaționale. 1699-1939*, Iași, 1980
3. Cazan, Gheorghe-Nicolae, Rădulescu-Zoner, Șerban, *România și Tripla Alianță (1878-1914)*, București, 1979
4. Cârțână, Iulian, *Relațiile internaționale ale României în epoca modernă*, București, 2006
5. Ciachir, Nicolae, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947)*, București, 1998
6. Idem, *Marile Puteri și România (1856-1947)*, București, 1996
7. Idem, *Războiul pentru independența României în contextul european (1875- 1878)*, București, 1977
8. Constantin, Vlad, *Relațiile internaționale în istoria modernă*, București, 2001
9. Constantinescu, N. N., *Istoria economică a României*, vol. I, ediția a II-a, București, 1998
10. Corvin, Lupu, *Istoria relațiilor internaționale*, Iași, 2003
11. Diaconescu, Emil, *România la Congresul de la Berlin*, Iași, 1939
12. Idem, *România și Marile Puteri după Congresul de la Berlin până în 1914*, Iași, 1937
13. Diaconu, Ion, *Relațiile internaționale în epocile modernă și contemporană*, București, 2008
14. Hitchins, Keith, *România*, București, 1998
15. Ionașcu, Ion, *Relațiile internaționale ale României în documente (1386- 1900)*, București, 1971
16. Lungu, Corneliu-Mihail, *Problema Transilvaniei și relațiile României cu Austro-Ungaria (1876-1886)*, Cluj-Napoca, 1998
17. Idem, *Relațiile româno-austro-ungare*, București, 2002
18. Mureșan, Maria, Mureșan, Dumitru, *Istoria economiei*, București, 1998